

הרחבת משק הגז הישראלי וחיפוש מאגרי גז חדשים ניתוח כלכלי-אקלימי (תקציר)¹

מדינת ישראל יוצאת בימים אלו במהלך שמטרתו – הרחבת משק הגז הטבעי. חיפוש מאגרים חדשים, צינור גז לאירופה, הגדלה של ייצוא הגז. המשמעות: כבילת המדינה לעשורים רבים של דלקים פוסיליים, בשעה שהעולם כבר נמצא במגמת גמילה חד משמעית מהדלקים הללו. הד"ח, המבוסס על ניתוח כלכלת אקלים מראה כי הרחבת משק הגז היא טעות היסטורית שתוביל את ישראל להפסדים כספים, לערעור הבטחון האנרגטי, ולהידרדרות אקלימית.

ואלו השורות התחתונות:

הגז הטבעי – אנרגיה לתקופת מעבר זמנית, שעומדת לקראת סופה בעולם כולו. בעשור האחרון היה הגז מקור האנרגיה הנדרש ל"תקופת המעבר" לאנרגיות מתחדשות. אולם נוכח משבר האקלים המאיץ – הגמילה ממקורות אנרגיה פוסיליים (כולל גז טבעי שהוא דלק פוסילי) בעולם הולכת ומואצת. מדינת ישראל התמכרה לגז וממשיכה לתכנן הרחבה של תעשיית הגז בניגוד למגמה העולמית ולהיגיון.

המשך פיתוח משק הגז הוא סיכון כלכלי למדינה. על פי תחזיות של גופי מחקרי אנרגיה בעולם, עידן הגז בעולם עומד לקראת סיומו. שדות גז שבפיתוחם מושקעים מיליארדי דולרים עשויים למצוא עצמם חסרי שימוש בתוך עשור או שניים, ולהפוך ל"נכסים תקועים" - נכסים שאין להם שימוש בכלכלה החדשה נטולת הפליטות המזהמות. ההשקעות של ישראל בסקטור הגז צפויות להוביל לאובדן הכנסות עצום למדינת ישראל, ולהעמיס עוד שנים ארוכות על תעריף החשמל שלנו.

בעולם מתרחשת היום מהפכה אנרגטית בסדר גודל היסטורי. מחירי אנרגיה סולארית, פוטו-וולטאית, רוח ואגירתן, יורדים באופן אקספוננציאלי והם נמוכים כבר היום ממחיר של דלקים פוסיליים. ישראל, למרות היותה מדינה שטופת שמש, ייצרה בשנת 2022 רק 10% מהחשמל מאנרגיות מתחדשות. הסיבה העיקרית: הקשב הרגולטורי והסובסידיות העצומות נתונים כמעט כולם לפיתוח משק גז הטבעי. ישראל עומדת להפסיד פעמיים - לגז שלנו לא יהיה קונים, והאנרגיות המתחדשות שלנו לא יהיו מפותחות.

הרחבת תעשיית הגז הפוסילי צפויה להוביל לייצור פליטות בהיקף עצום והמדינה לא תעמוד ביעדים שלהם התחייבה. כל מאמצי הפחתת הפליטות שמדינת ישראל נדרשת להם מכוח מחויבויותיה הבינלאומיות וכחלק מהמאבק במשבר האקלים, צפויים להיות בטלים בשישים אל מול היקף הפליטות שהרחבת תעשיית הגז תייצר.

¹ מבוסס על עבודתם של ד"ר דניאל מדר - חוקר ויועץ בתחומים מדע וסביבה, עם דגש על תחום האנרגיה; ונדב כספי - חוקר כלכלה ומדיניות, בוגר אגף תקציבים באוצר. העבודה הזמנה ומומנה על ידי החברה להגנת הטבע.

הרחבת משק הגז ויציאה לחיפושי מאגרי גז ונפט חדשים בשנת 2023 מיתוסים מול מציאות:

1. לא נדרשת הרחבה של משק הגז לצורך אספקת לשוק המקומי - לישראל יש כיום עתודות של למעלה מ- BCM1000 גז טבעי במאגרים הקיימים (נתוני משרד האנרגיה), והיא משתמשת בכ- BCM 12 בשנה. כמחצית מהגז הולך לייצוא, והמחצית האחרת צפויה להספיק למשק המקומי ל- 25-30 שנה. ככל יהיה לנו צורך בגז טבעי, הדבר לא יקרה בעוד עשור (כשיבשילו הקידוחים שעכשיו יוצאים לחפש) אלא מאוחר יותר, ולכן יש לשמור על הגז להוציא אותו כעת! זאת, כדי שמדינת ישראל לא תמכור את כל הגז ותישאר בלי גיבוי לעתיד.
2. מאגרי גז נוספים לא יחזקו משמעותית את היתירות וחוסן אנרגטי - העובדה שכמעט כל משק האנרגיה של ישראל נשען על גז היא נקודת תורפה אסטרטגית של ישראל שחושפת אותה לאיומי מתקפה או אסון טבע. זאת, לעומת אלפי מתקנים של אנרגיה סולארית, המייצרים חוסן אנרגטי אמיתי שקשה מאוד לפגוע בו באופן משמעותי.
3. מאגרי גז נוספים לא יורידו את יוקר מחייה - מציאת מאגרי חג חדשים לא תוריד את יוקר המחייה, והיא עשויה אף להעלות אותו. פיתוח רשת חשמל מבוזרת פוטו-וולטאית במרחבים הבנויים והמופרים, ואגירת אנרגיה הוא האפשרות היחידה להוריד את יוקר המחיה. משרד האנרגיה לא הראה מעולם כיצד (מהו הרציונל) ובכמה (מהו החישוב) צפוי להיות מוזל מחיר הגז הטבעי ומחיר החשמל- עם מאגרים ישראליים נוספים.
4. היצוא לאירופה רלוונטי רק לעתיד הקרוב מאוד - הצורך הדחוף בגז טבעי שנוצר בגלל המלחמה של רוסיה היה רלוונטי ל-2022-2023 והוא צפוי להמשיך בעד 5 השנים הבאות. לאחר מכן, צפויה ירידה משמעותית ומתמשכת בצורך בגז באירופה עד לגמילה מלאה ממנו תוך כ-15 שנים. לכן, עוד שנים בודדות כבר לא יהיה צורך בגז טבעי ישראלי באירופה. את המאגרים שישראל מתחילה לחפש היום לוקח בממוצע 10 שנים לפתח, כלומר הגז שאולי יימצא יהיה זמין כאשר אירופה והעולם כבר לא יצטרכו אותו.
5. חשש לפגיעה בעתודות הגז של ישראל - התרחיש היחידי בנסיבות הקיימות לחיפושי גז חדשים הוא הגדלת הייצוא של הגז מישראל בצורה משמעותית כבר עכשיו, כשבאירופה עדיין צריכים גז, והסתכמות על הגז שאולי יימצא בעתיד לצורכי המשק המקומי. אלא שהמשמעות היא ירידה מאסיבית בעתודות הגז למשק הישראלי וחשש שישראל תמצא עצמה בלי ממספיק גז כבר בעוד עשור וחצי.
6. סיכון כלכלי - ארגון האנרגיה הבינלאומי - IEA קבע כבר ב-2021 כי שנת 2022 צריכה להיות השנה האחרונה לביצוע חיפושים של מאגרי דלקי מאובנים חדשים, כדי להגיע לאיפוס פליטות גזי חממה מסקטור האנרגיה עד 2050. לאור זאת חוקרים וכלכלנים רבים מעריכים שתשתיות גז טבעי הופכות לנכסים תקועים (stranded assets)-נכסים שאינם מסוגלים להחזיר את ההשקעה שהושקעה בהם או שאינם רווחיים עוד.

7. הסיכון וההפסד הוא לא רק החברות הפרטיות - ב-15 השנים האחרונות מדינת ישראל השקיעה וסבסדה באופן ישיר את סקטור הגז הטבעי בלפחות 20 מיליארד ₪, וצפויה השקעה של עוד 5-8 מיליארד ₪ בשנים הקרובות. כך למשל (רשימה חלקית): המדינה מאבטחת את האסדות - הצטיידה בכלי שיט חדשים; מערכות טילים נגד טילים, רקטות וכטב"מים, נערכים אימונים להגנה על המתקנים, תחזוקה, כח אדם. על פי פרסומים בתקשורת עלות הספינות החדשות הגיעה ל-1.8 מיליארד ₪, חברת החשמל השקיעה כ-25 מיליארד ₪ בתחנות כוח כדי להתאים את הייצור לייצור בגז בעשור האחרון ועוד.
8. לחברות האנרגיה ולמנכלים הנוכחים שלהם שיקולי קצרי טווח ושונים מאשר שיקולי המדינה - מנכ"לים ותאגידים תמיד מעדיפים החלטות שמייצרות רווח מיידי וצמיחה, גם אם לטווח הרחוק משמעותן הפסדים (כשהם כבר לא יהיו בתפקיד). בנוסף, חברות האנרגיה פיתחו במשך השנים מומחיות בהפעלת לחץ על הממשלה והם מסתמכים על יכולתם המוכחת להשפיע על המדיניות (זה נכון לא רק בישראל).
9. היקף פליטות עצום של גזי חממה - הגז הטבעי הוא למעשה מתאן – גז חממה עוצמתי. המשך ההסתמכות של ישראל על גז טבעי והייצוא שלו בהכרח ימנעו את צמצום פליטות גזי החממה של ישראל לרמות מקובלות בעולם המפותח, עם המגמה של איפוס פליטות ב-2050. הצפי של פליטות ממאגרים שיימצאו:
- ממאגר קטן של 50 BCM, יפלטו 90 מיליון טון CO_{2e} של מתאן.
 - ממאגר בינוני של 300 BCM, יפלטו 537 מיליון טון CO_{2e} של מתאן.
 - ממאגר גדול של 600 BCM, יפלטו 1,074 מיליון טון CO_{2e} של מתאן.
- תוספת של מאגר גדול של 1,000 BCM יגרום בימי חייו לפליטות בהיקף של כל הפליטות של ישראל ב-52 שנים. אם ישראל תייצא את כל הגז הזה תוך 10 שנים (כדי להספיק למקסם רווח לפני קריסת שוק הגז העולמי), יגדל פי 1.1-4.5 היקף הפליטות השנתי להן תהיה אחראית ישראל. הטיעון "שישראל מדינה קטנה ולכן פליטות גזי החממה שלה לא משמעותיות בראיה גלובלית" אינו מוסרי ואינו נכון. ישראל פולטת פליטות אבסולוטיות כמו מדינה **בינונית** ונמצאת בשליש העליון של הפליטות לפי מדינות. ישראל פלטה ב-2021 כ-72 מיליון טון CO_{2e}, מקום 74 ממדינות העולם.
10. פגיעה בפיתוח אנרגיות מתחדשות ונקיות - המשך פיתוח משק המסתמך על גז פוגע בהכרח במעבר לאנרגיות מתחדשות. התמיכה בגז היא על חשבון המתחדשות, למשל: הסבסוד באמצעות תעריף ליצרני החשמל במתחדשות הינו כ-200-300 מיליון ₪ בשנה, לעומת 1-2 מיליארד בסבסוד הגז; תמיכה בתשתיות הולכה וחלוקה של מתחדשות לא פותח במשך שנים ומהווה כיום את אחד החסמים הבולטים לחיבור אנרגיה מתחדשת. לאחרונה אושרה תכנית להשקעה של 6 מיליארד ₪ לעומת תשתיות הולכת גז בשווי 7 מיליארד ₪ שכבר הותקנו ועוד תכניות ל-3-4 מיליארד ₪ בשנים הקרובות.
11. ההכנסות המדינה קטנות בהרבה מהתחזיות - ממשלות ישראל הבטיחו המון כסף למדינה והורדת יוקר המחיה. לפני כעשור הובטח כי הכנסות המדינה ממיסים מגז טבעי תהנה 250 מיליארד ₪ עד 2050, וכי קרן העושר תכיל בסוף שנת 2022 13-20 מיליארד ₪. בפועל יש בה כיום רק קמצוץ מזה - 10-12 מיליארד ₪, כאשר רוב הכסף בכלל לא מגיע מהגז טבעי.